ISO/IEC 27001

CERTIFIED BY

huld | Certification

Tietoturva sote-alalla

Digivointi

Opsec Oy

opsec

ISO/IEC 27001

CERTIFIED BY

huld | Certification

KYBERTURVALLISUUS

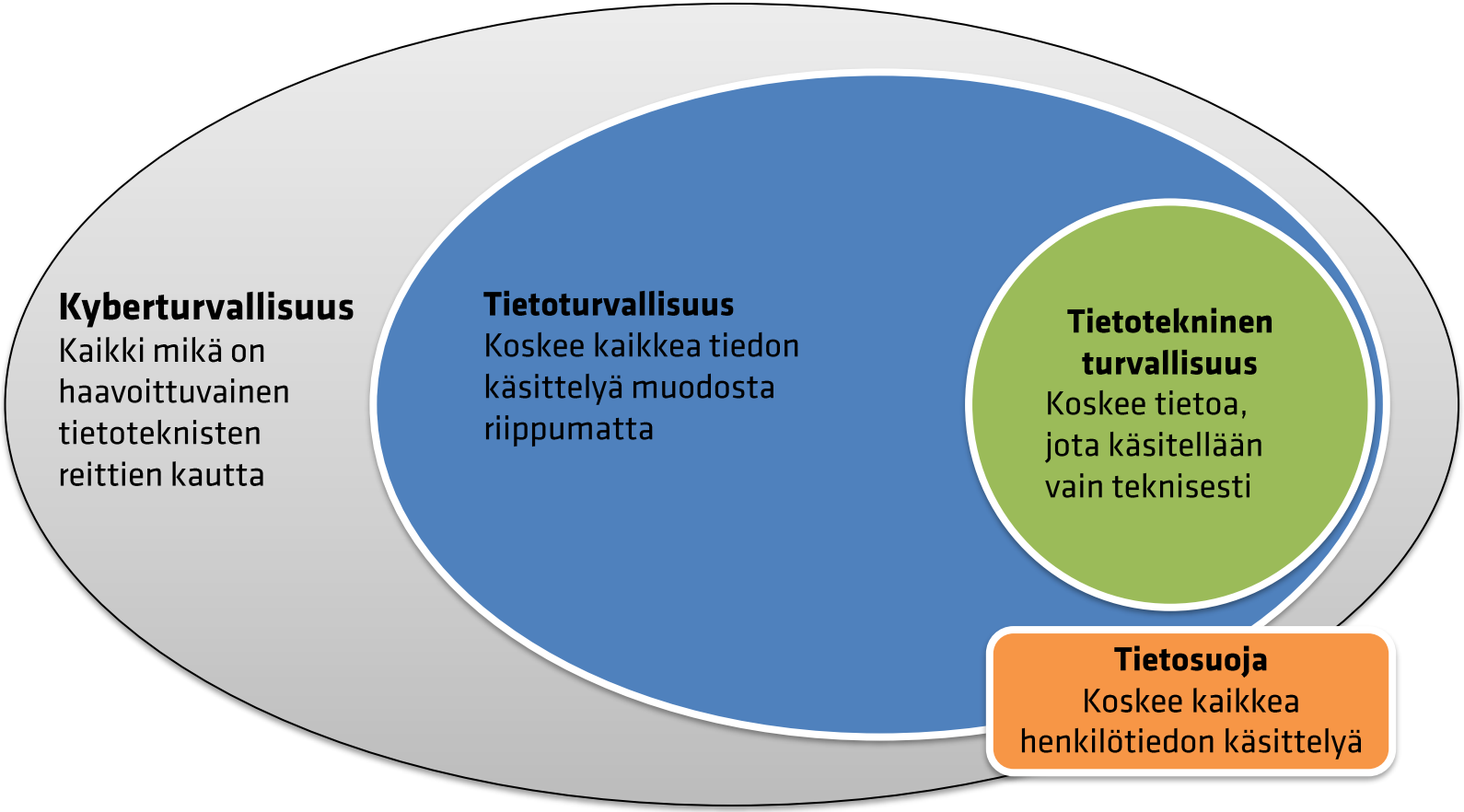

Kyberturvallisuus tänä päivänä melko usein viittaa laajasti tietoturvallisuuteen.

Ransomware attack forces French hospital to transfer patients

By Sergiu Gatlan

December 5, 2022 03:41 PM 0

Brooklyn hospital network reverts to paper charts for weeks after cyberattack

By Sean Lyngaas, CNN
Published 7:53 AM EST, Tue December 20, 2022

Kunnat

Suun terveydenhuollon aikoja joudutaan yhä siirtämään Säkylässä – taustalla joulukuun kyberhyökkäys

Suun terveydenhuollon asiakkaita pyydetään ottamaan yhteyttä aikojen siirtämiseksi.

Etusivu / Etusivu

Tietoverkkoon tehty kyberhyökkäys lamaannutti terveysasemien toiminnan Lahdessa - Nastola häiriön ulkopuolella

Toimijat kybermaailmassa

Rikolliset

Aktivistit ja muut toimijat

Valtiolliset toimijat

Hacker Photo by Sora Shimazaki: https://www.pexels.com/photo/crop-cyber-spy-hacking-system-while-typing-on-laptop-5935794/
Activist photo by Nick Youngson CC BY-SA 3.0 Pix4free

Kyberuhkien tyyppejä

Onnettomuudet, vahingot, virheet, laiterikot

- Laiterikot
  - Palvelimien ja verkkolaitteiden vikaantumisten aiheuttamat katkokset
- Sähkönsyötön häiriöt, muut kiinteistöön sekä infrastruktuurin kohdistuvat häiriöt
  - Tulipalot, alueelliset laajemmat viat
- Prosessien kypsymättömyys ja virheet
  - Prosessien puuttuminen tai niiden kypsymättömyys - muutoshallinta
- Toimittajariskit
  - Toimittajan tai alihankkijan toiminnasta johtuvat katkot ja muut häiriöt
- Luonnonkatastrofit, sodat, pandemiat

Rikollisuus ja väärinkäytökset

- Sisäinen uhka, toimittajariski
  - Merkittävässä roolissa etenkin tietovuotojen kohdalla.
- Palvelunestohyökkäykset
  - Pyritään estämään palveluiden käyttö ja organisaation toiminta.
- Haittaohjelmien levitys ja tunkeutuminen verkkoon
  - Linkit viesteissä minkä avulla levitetään viruksia ja etähallintasovelluksia.
  - Tietojenkalastelu (phishing)
- Kiristyshaittaohjelmat – ransomware

Kyberuhkien luonne

Onnettomuudet, vahingot, virheet, laiterikot

- **Odottamattomia tilanteita**
  - Varautumisesta huolimatta onnettomuusriskit aina olemassa
- **Vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella**
  - Osaan tilanteista, kuten pandemiat ja sodat, ei yksittäisellä toimijalla mahdollista vaikuttaa
- **Varautuminen vaatii panostuksia henkilöstöön ja tiloihin sekä laitteisiin**
  - Varautumisen keinoina usein varalaitteistot, väistötilat, varahenkilöt ja prosessit

Kenen papereissa oli pandemia todellisena riskinä ennen koronaa? – Tuntematon pohtija 2021 syksyllä

Kuka oikeasti varautui täysimittaiseen sotaan Euroopassa 2022? – Tuntematon pohtija 2022 kesällä

Rikollisuus ja väärinkäytökset

- **Hyvin pitkälle automatisoitua**
  - Kaikki internettiin auki olevat palvelut ovat jatkuvasti erilaisten hyökkäyskokeilujen kohteena.
- **Luonteeltaan opportunistista**
  - Kohdetta tutkitaan, kun sisään on päästy.
  - Kohdetta pyritään hyödyntämään mahdollisimman paljon.
- **Kansainvälistä**
  - Verkossa ei fyysisiä rajoitteita, joten kaikki olemme yhtä lähellä ja kaukana rikollisuuden näkökulmasta.

Järjestäytyneet rikollisjengit, jotka ovat rahan perässä. Se on maantieteellisesti riippumatonta. Se on myös demokraattista, koska se kohdistuu kaikkiin tasapuolisesti, Hyppönen sanoi. Ilta-Sanomat 1.6.2022

Kyberuhkien seurauksia

- Suorat rahalliset menetykset
  - Toimitusten (palvelut ja tavarat) häiriöt
  - Saamatta jääneet tilaukset
- Välilliset menetykset ja haitat
  - Imagolliset haitat toiminnan häiriöistä
- Toipumisen ja palautumisen kustannukset
- Uhka yksityisyydensuojalle ja terveydelle
  - Henkilötietojen paljastuminen
  - Kriittisen infrastruktuurin ja terveydenhuollon järjestelmät
- Sakot ja vahingonkorvaukset
  - Sopimussakot syynä esimerkiksi toimitusten viivästyminen tai palvelukatkot
  - Sakot ja vahingonkorvaukset– tietosuoja-asetus 32 artiklan 1.kohta
    - *b) kyky taata käsittelyjärjestelmien ja palveluiden jatkuva luottamuksellisuus, eheys, käytettävyys ja vikasietoisuus;*
    - *c) kyky palauttaa nopeasti tietojen saatavuus ja pääsy tietoihin fyysisen tai teknisen vian sattuessa;*

opsec

ISO/IEC 27001
CERTIFIED BY
huld | Certification

KYBERTURVALLISUUSTOIMET

Kyberturvallisuustoimet

- Varautuminen
  - Tunnista vaatimukset ja riskit
  - Tee varautumistoimet
- Havainnoi
  - Hanki tilannetietoa
  - Tunnista uhkaavat tilanteet
- Vastatoimet
  - Palauta toimintakyky
  - Palaudu normaalitilaan

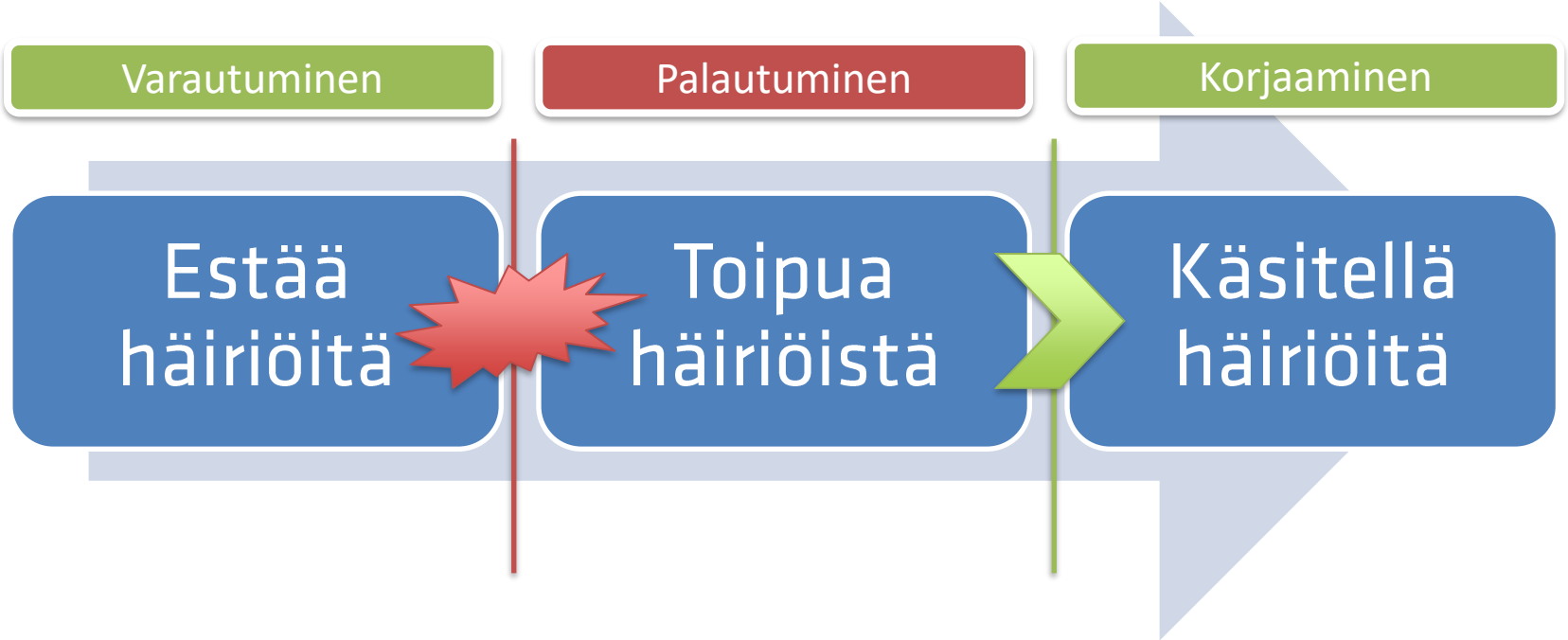
Varautuminen
Palautuminen
Korjaaminen
Estää häiriöitä
Toipua häiriöistä
Käsitellä häiriöitä

Ennakoinnin ensimmäiset askeleet

- Aloita perusteista ja tärkeimmistä asioista
  - Älä yritä ensimmäisellä kierroksella kattaa kaikkea.

- Tunnista ja arvioi
  - Vaatimukset – sopimukset ja lait
    - THL:n määräys 3/2021 Tietoturvasuunnitelma
    - Tietosuoja-asetus
  - Riskit – todennäköisyys ja vaikutus

    -> Toimenpiteiden oikea kohdennus

- Teknisten keinojen lisäksi toimintaohjeet, koulutus ja sopimukset
  - Henkilöstön tietoisuus ja motivaatio tärkeä tekijä turvallisuuden ylläpitämisessä

Työkalu (ja osalle vaatimus)

Tietoturvasuunnitelma

Tietoturvasuunnitelman laatimisvelvoite koskee kaikkia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajia, apteekkeja sekä Kanta-välityspalveluiden tuottajia ja Kelaa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajat sekä apteekit huolehtivat omavalvonnan kautta siitä, että heillä on asianmukaiset tietoturva- ja tietosuojakäytännöt arkaluonteisten asiakastietojen suojaamiseksi ja niitä noudatetaan käsitellessä asiakas- ja potilastietoja.

Lähde https://www.kanta.fi/ammattilaiset/tietoturvasuunnitelma

Tietoturvasuunnitelma – soveltaen organisaatioon

Tietoturvasuunnitelman laatiminen ohjaa ennakointityötä.

Mallipohja
https://thl.fi/documents/9204422816495/THL_Maarays_3_2021_liite_1_Tietoturvasuunnitelman_mallipohja.docx/f37d6a8c-1fe9-cfba-ccc6-f448ba2bc506?t=1640009534893

Lähde https://www.kanta.fi/documents/20143/1740138/Tietoturvasuunnitelman-esittely.pdf/7c890222-f375-62f7-8dc7-db5144adc67e?t=1644997872277

1. Mikä meillä on tärkeää? Mitä ilman ei toiminta jatku?
   - Tieto, työvälineet, tietojärjestelmät, henkilöt, tilat…
2. Mikä (kohteita) uhkaa?
   - Onnettomuusriskit, ulkoinen mielenkiinto, kilpailija, aktivistiryhmä…?
3. Mitä heikkouksia kohteiden suojaamiseen uhkiin nähden liittyy?
   - Yhtä lailla varahenkilöt, lukitukset kuin tietojärjestelmätestaus
4. Miten kohteet pitää suojata heikkoudet ja uhat huomioiden?
   - Hyvin suunniteltu on jo puoliksi tehty – toisaalta liian täydellistä suunnitelmaa ei kukaan ehdi koskaan toteuttaa
5. Seuranta
   - Seuraa toimintaa ja paranna sen perusteella

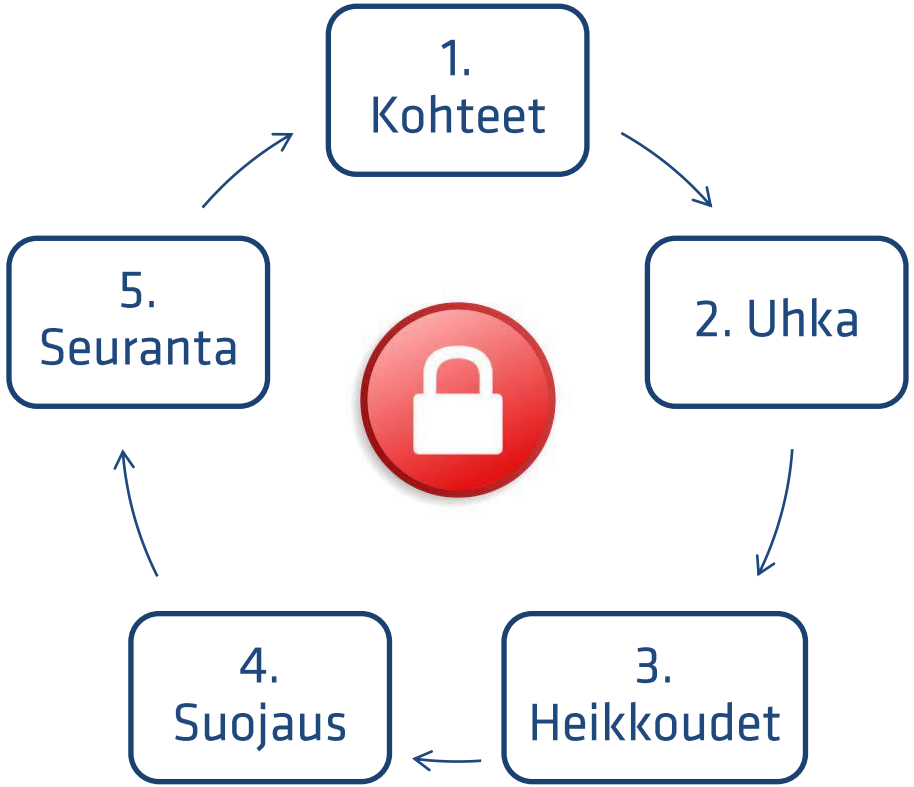

Havainnointi

Inhimilliset sensorit
Henkilöstö
Kumppanit ja asiakkaat
Verkostot
Tiedotteet
KOULUTA

Tunnusmerkit

Hiljaiset signaalit

Poikkeama normaalista

HÄLYTYS

Tekniset sensorit
Tietoturvasovellus
Valvontajärjestelmät
Manuaalinen tarkastus

VAATII SEURANTAA

Vastatoimet

Varautuminen
Tietojen salaus
Tietojen varmistus
Varmistuksen valvonta
Palautumisen testaus
Päivitykset

Backup by Nick Youngson CC BY-SA 3.0 Pix4free

Henkilöstö ja ohjeet
Toimintaohjeet
Koulutus
Sovitut menettelyt johtamiseen

Staff training by Nick Youngson CC BY-SA 3.0 Pix4free

Muista ENNAKOINTI – kohta 1

Asiantuntija avustaa
Ennakoinnissa
Palautumisessa
Tutkinnassa
Viranomaisilmoituksissa
- tietosuoja 72 tuntia

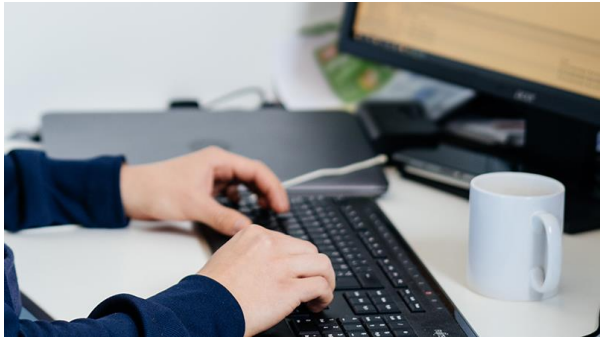

Tarkistuslista

Hallinnolliset toimet

Onko meillä tietoturvasuunnitelma?
- Tietoturvakäytännöt
- Häiriötilanteissa toiminta
- Koulutus
- Käyttövaltuushallinta

Koskee meitä muut lainsäädännölliset tai sopimukselliset velvoitteet (tietoturvassa)?

Olemmeko arvioineet riskit ja tehneet toimia niiden hallitsemiseksi?

Muutosten hallinta ja hankinnat –tietoturvan huomiointi

Tekniset toimet

Tietoturvasovellus – virustorjunta ja sen valvonta

Ohjelmistojen ja päätelaitteiden päivitykset

Päätelaitteiden salaus

Varmistukset ja niiden valvonta sekä testaus
- Myös pilvipalveluiden varmistus selvitettävä

Käyttäjien hallinta ja salasana käytännöt

KUMPPANIT JA TOIMITTAJAT - VARMISTA TIETOTURVATASO

opsec

ISO/IEC 27001

CERTIFIED BY

huld | Certification

OPSEC OY

Opsec Oy

Opsec Oy on kotimainen ja yksityisessä omistuksessa oleva IT-alan asiantuntijayritys, joka on perustettu vuonna 2009. Yrityksen toimitilat sijaitsevat Framilla, joka Seinäjoen merkittävin yritysten ja tutkimus- ja koulutustoimijoiden keskittymä. Toinen toimipiste sijaitsee Tampereella.

Opsec Oy:n palvelut koostuvat tietohallinnon, tietoturvan ja tietosuojan asiantuntija- ja kehityspalveluista sekä IT-ympäristön valvonta-, ylläpito- ja tukipalveluista.

Opsec Oy:n toiminta koostuu Suomessa ja Suomesta käsin toimivien yritysten liiketoiminnan kehittämisestä ja tukemisesta tietohallinnon, tietoturvan ja tietosuojan osalta. Yrityksen kansainvälinen toiminta koostuu asiakkaiden kansainvälisen liiketoiminnan kehittämisestä.

Opsec Oy:llä on turvallisuusalan elinkeinolupa rikoksen paljastamiseen johtavaan IT-tutkintaan.

Opsec Oy:lle on myönnetty tietoturvallisuuden hallintajärjestelmän sertifikaatti standardin ISO/IEC 27001:2013 mukaisesti.

Opsec Oy

Opsec Oy:n asiantuntijat auttavat ja tukevat asiakkaita menestymään omassa ydinliiketoiminnassaan tuottamalla laadukkaita ja asiakkaan liiketoimintaa tukevia IT-ympäristön kokonaispalveluja.

Opsec Oy:n vahvuus IT-palveluiden kokonaistuottajana on sekä hallinnollisen että teknisen IT-ympäristön asiantuntija- ja projektiosaaminen, kehityssuunnitelmien ja –vaiheiden toteuttaminen, päivittäinen IT-ympäristön valvonta ja ylläpito sekä laadukas tekninen asiakaspalvelu. Lisäksi Opsec Oy:n asiantuntijat toimivat kouluttajina sekä asiakasympäristöissä että omissa ja yhteistyökumppaneiden koulutustilaisuuksissa.

Asiakas saa Opsec Oy:n palveluita hankkiessaan käyttöönsä aina joukkueellisen asiantuntijoita, jotka käyvät yhdessä läpi asiakkaiden digitaaliseen ympäristöön liittyviä ratkaisuja ja jotka jakavat osaamista keskenään. Näin asiakas saa aina laaja-alaista IT-ympäristön syväosaamista liiketoimintansa tueksi.

Opsec Oy:n toiminta-ajatus

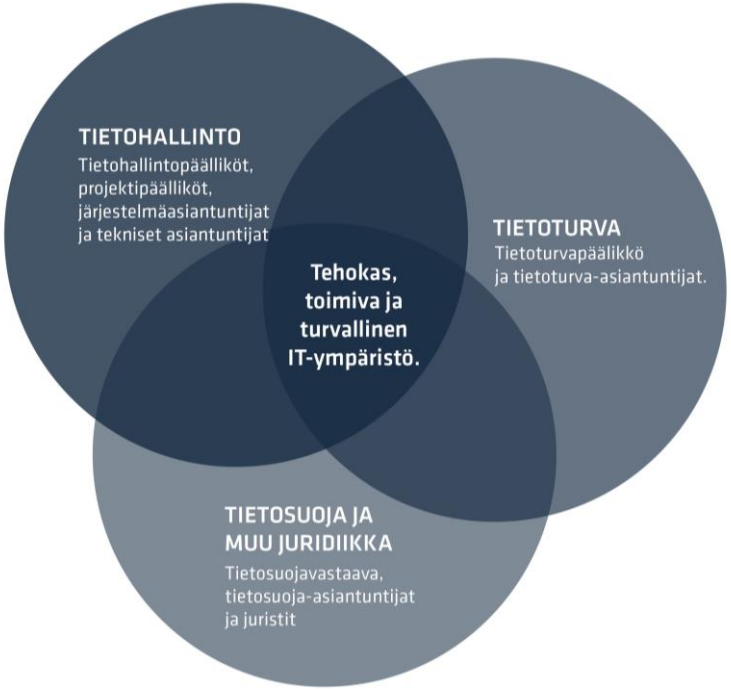

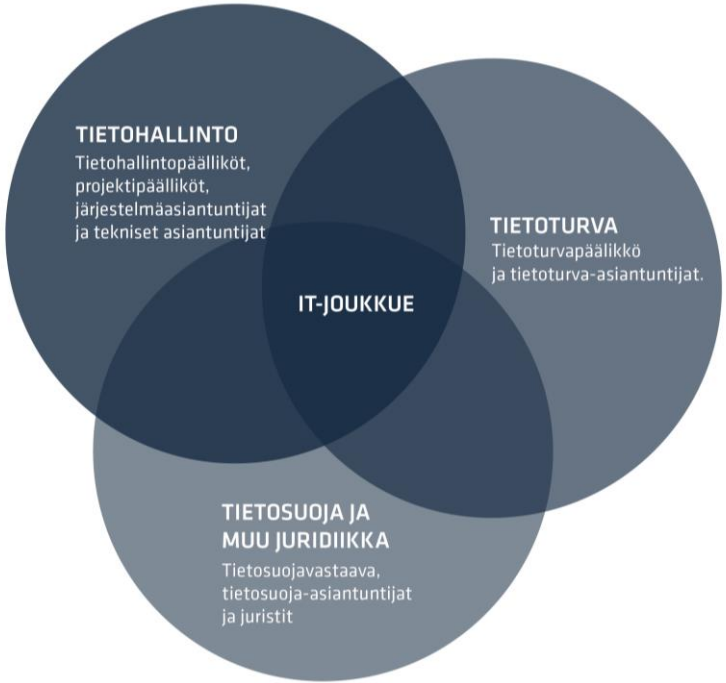

Miksi Opsec Oy?

Opsec Oy on teknologiariippumaton ja asiakkaan kanssa samalla puolella pöytää istuva asiantuntija organisaation digiympäristön riskilähtöiseen johtamiseen sekä arjen, että strategian tasolla.

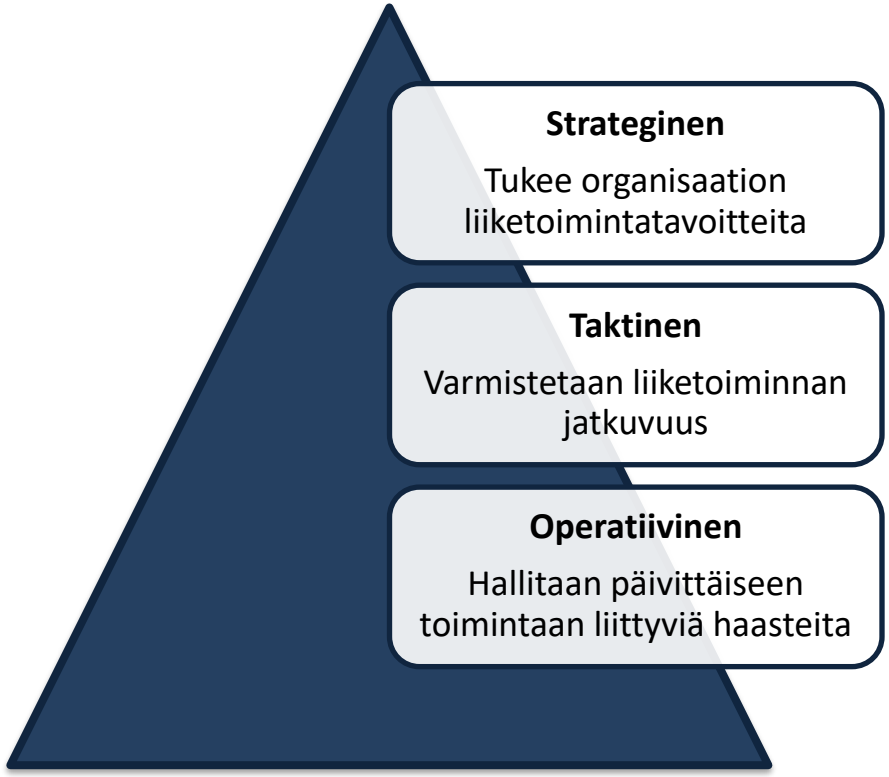

Opsec Oy:n palveluiden kokonaisuus

Tietohallinto - tietoteknisen ympäristön tehokkuus ja toimivuus

- Tietotekniikka, järjestelmät, tietoverkot ja muut teknologiaan liittyvät ratkaisut
- Kehitys- ja hankintaprojektit, IT-strategiat ja -budjetit, laiterekisterit ja laite- ja lisenssihankinnat
- Valvonta-, ylläpito- ja IT-tukipalvelut; mm. verkon valvonta, ohjelmistopäivitykset ja tekninen asiakaspalvelu

Tietoturva - tietojen suojaaminen

- Tietojen, tietojärjestelmien, palveluiden, verkkoliikenteen ja ihmisten suojaaminen
- Hallinnollinen tietoturva; kehitys- ja hankintaprojektit, riskienhallinta, tietoturvapolitiikka, tietoturva-auditoinnit, tietoturvapoikkeamien hallinta, jatkuvuus- ja toipumissuunnitelmat, tietoturvakulttuuri, tietoturvatestaukset, tietoturvakoulutukset ja -ohjeistukset
- Tekninen tietoturva; päätelaitteiden, tietoverkkojen, järjestelmien ja pilvipalveluiden tekninen suojaus

Tietosuoja, sopimukset ja muu lainsäädäntö - henkilötietojen suojaaminen ja lainmukainen toiminta

- Tietosuojaan ja tietosuojalainsäädäntöön liittyvät tehtävät; henkilötietojen suojaamiseen liittyvät kehitys- ja hankintaprojektit ja -tehtävät, konsultoinnit, tietosuojavastaava- ja tietosuojakoordinaattoripalvelut ja tietosuojakoulutukset ja -ohjeistukset
- Sopimuksiin, teknologiajuridiikkaan, tiedonhallintalakiin ja digipalvelulakiin liittyvät tehtävät

Opsec Oy:n asiakkaita

Opsec Oy:n asiakkaina on sekä julkisen että yksityisen puolen toimijoita. Asiakkaita löytyy mm. terveydenhuollon, koulutusorganisaatioiden, sähkö-, vesi-, jäte- ja kiinteistöhuollon, teollisuuden, logistiikan, vähittäiskaupan, mainostoiminnan ja muiden erilaisten palveluiden alalta. Esimerkkejä:

Mika Lindberg
toimitusjohtaja, CISSP, CISA, CISM
p. 020 198 6698
mika.lindberg@opsec.fi

OPSEC OY
Tiedekatu 2, 60320 Seinäjoki
p. 020 198 6690,
info@opsec.fi
www.opsec.fi

ISO/IEC 27001
CERTIFIED BY
huld | Certification

Avoin työpaja 5.

Tietoturva sote-alalla

SeAMK
SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

sedu

Vipuvoimaa EU:lta 2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Hanke rahoitetaan REACT-EU-välineen määrärahoista osana Euroopan unionin COVID-19-pandemian johdosta toteuttamia toimia.

Tietoturvavaatimusten soveltaminen käytäntöön

Huoltovarmuuskeskuksen KYBER-Terveyshankkeen materiaaleja mukaillen

TRAFICOM
Liikenne- ja viestintävirasto
Kyberturvallisuuskeskus

Toteutuneita uhkakuvia

- **Case Lahden kaupunki 2019**
  - Kaupungin verkkoon hyökättiin tahallisesti saastuttaen yli 1000 tietokoneetta.
  - Tietojärjestelmiin tunkeuduttiin **jo toista kertaa** puolentoista vuoden sisällä. Edellinen helmikuussa 2018 (WannaMine)
- Terveydenhuollon osalta katkos aiheutti mm.
  - Sähköisten reseptien uusimispyyntöjä ei saatu hoidettua ja potilastietojen kirjaaminen ei toiminut normaalisti.
- Seuraukset:
  - Organisaation Internet-yhteys kiinni lähes kaksi viikkoa, jonka jälkeen rajoitettuja palveluja käytössä pitkään
  - Suorat kustannukset **kuukautta myöhemmin jo 700 000€**
    - it-palvelutuottajan tekemä työ, asiantuntijapalvelut, erityisohjelmistojen lisenssit ym.
  - Välillisiä kustannuksia mm. kaupungin it-tuen oma työ
- Vakuutus ei tässä tapauksessa korvaa kaupungille mahdollisesti aiheutuvia kustannuksia.

Lahden tietohallintojohtaja Marko Monni kertoo, mitä tapahtui sen jälkeen, kun kaupungin verkossa havaittiin haittaohjelma kesällä 2019: https://www.youtube.com/watch?v=K8mqA94RVQ4

Toteutuneita uhkakuvia

- **Arkaluontoisia tietoja Turun kaupunki**
  - Potilaiden henkilö- ja terveystietoja sisältäneitä asiakirjoja päätyi kahdella eri kerralla 2018 huhtikuussa Turussa tavalliseen paperinkeräyslaatikkoon.
    - Tapahtuma-aikaan laitoksella oli käynnissä muutto
    - Henkilö ei ollut kertomuksensa mukaan saanut ohjetta salassapidettävistä paperiroskista. Hän sai vasta tapahtuneen jälkeen tietää, että rakennuksessa oli erillinen tietoturvaroskien tyhjennyspaikka.
    - Henkilö sai syytteen virkavelvollisuuden rikkomisesta, joka kuitenkin hylättiin näytön puuttumisen vuoksi
- **Arkaluontoisia tietoja Kristiinan kaupunki/Vaasan sairaanhoitopiiri**
  - Kristiinankaupungin terveysasiakkaiden sosiaaliturvatunnuksia, hoitosuunnitelmia ja terveystietoja sisältäneitä rikkinäisiä tietokoneita löytyi kaksi kappaletta kirpputorilta Porista vuonna 2019
  - Koneista löytyi myös tunnukset sairaanhoitopiirin järjestelmään, jossa olisi voinut määrätä lääkkeitä ja nähdä terveystietoja.
    - Löytäjä havaitsi tiedot korjatessaan koneitta ja toimitti tietokoneet poliisille
    - Vastuuorganisaatio ei osannut sanoa miten tiedot ovat päätyneet kirpputorille, koska ”Meillä vanhat koneet menevät ICT-palvelun kautta tyhjennettäväksi ja hävitettäväksi.”

https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/cc7fed80-2d7e-4803-81a7-8427c2d83451

https://yle.fi/a/3-10991831

Toteutuneita uhkakuvia

- **Iso-Britannia, WannaCry 2017**
  - WannaCry-kiristyshaittaohjelma vaikutti 80 sairaanhoidosta vastaavan organisaatioon
    - 34 organisaation tietoverkko saastui
    - 46 joutui sulkemaan järjestelmiään estääkseen haittaohjelman leviämisen heidän toimintaansa
    - 685 muuta hoito-organisaatiota oli saastunut
    - 19494 hoitoaikaa peruttiin ja sisältäen hoito-operaatiot
    - 1220 lääketieteellistä laitteitta oli saastunut tai irrotettu toimintaympäristöstä saastumisen estämiseksi
  - Kustannusarvio
    - Hyökkäyksen aikana 22,5m€
    - Hyökkäyksen jälkeen 80,7m€

https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2017/10/Investigation-WannaCry-cyber-attack-and-the-NHS.pdf

Mitä organisaation tietoturvan kannalta kannattaa miettiä?

- Tietoturvavaatimukset ovat riskienhallintatyökalu, joka on sovitettava käsiteltävään tietoon
  - Substanssi

- **Mitä tietoa suojataan?**
  - Mieti mitä tietoa kerätään ja miten se kulkeutuu organisaatiossasi
  - Mieti tiedon kulun polku tiedon lähteestä tiedon kohteeseen
- **Mihin tietoa käytetään?**
  - Henkilötietojen käsittelyyn tulee aina olla käyttötarkoitus!
- **Mihin tietoa tallennetaan?**
  - Erityisesti henkilötietojen käsittely vaikuttaa tallentamisen suojausmekanismeihin ja siihen liittyviin sopimuksiin

Mitä organisaation tietoturvan kannalta kannattaa miettiä?

- Järkevät tietoturvavaatimukset edellyttävät organisaatiolta tukevia rakenteita
  - Selkeä käsitys **toimijoista** sekä näiden **rooleista** ja **vastuista**

- **Mikä on tiedon elinkaari?**
  - Mieti mitä tietoa kerätään ja miten se kulkeutuu organisaatiossasi
  - Mieti tiedon kulkua tiedon lähteestä tiedon kohteeseen
- **Ketkä tietoa käsittelevät?**
  - Ketkä kaikki ja missä tilanteissa pääsevät pääsevät tietoon käsiksi? Huomio myös huolto/ylläpito!
- **Kuka vastaa mistäkin osasta tiedonkäsittelyä?**
  - Huomioi etenkin myös ulkoistettujen palveluiden osalta.

Seuraavat tapahtumat

Teemoitellut työpajat:

Hankkeen verkkosivut

www.digivointi.fi

Seuraa meitä somessa!

@DigiVointihanke

@DigiVointihanke

@DigiVointihanke